

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Phiala Reliquiarvm S. Agathae Virginis Et Martyris Dissertatio

Wiltheim, Alexandre

Augustae Trevirorum, 1656

Capvt III. In phiala nostra puluis ossium S. Agathae Catanensis illius, & frusta ampullae vitreae, incrustata ejusdem sanguine. Hunc quam copiose ipsa fuderit. Fusum, de more collectum à Christianis. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10156

tum refoderetur, inuentæ sunt innumerabiles arcæ lapideæ cum titulis, Constantini Magni æuum proximaque tempora clarè indicantibus. Et fuisse ibi olim cœmeterium Christianorum, pro certo atque indubitato tum ex titulorum formulis, tum ex columbis & Christi nomine insculptis, apparebat. Reperta autem per arcas plurima ex argilla vitroque vascula, quorum effigies aliquæ ad nos peruenerunt.

In ollulâ fictili, odoratus liquor inerat; mixto nempe lacrymis balsamo, aut quo alio grati odoris unguento. Sed quam maximæ admirationis erat sarcophagus vnus, phialis eiusmodi vitreis circà per cauum dispositis instructissimus, supererantque litteræ ex longiori epigrammate tales:

QVI. CORPORE. MVLTAS
POST. SE. RELLIQVIT. LACRYMAS.

Verum his de rebus alio loco à nobis scriptum abunde. Hic fatis est, lacrymatoriarum phialarum reddidisse imagines, vt ex formâ earum, & nostræ lenticulæ, sciatur, hanc ex phialarum illarum funebrium genere fuisse, vel certè ad funebrem quidem vsum primò præcipueque factam, sed postea, vt omnium rerum hominibus liberum arbitrium est, adhibitam alteri quoque rei, de quâ sequens erit caput. Vnde iam lenticulæ intelligitur antiquitas atq; auctoritas.

Aringhus in opere illo suo admirabili de Româ subterraneâ, libro III. capite XXII. censet eiusmodi phialas, qualis nostra, in cœmeterijs Romanis & cryptis inueniri solitas, non fuisse conflatas seruandis lacrymis, sed aquâ benedictâ, alijsque liquoribus ad Sacramenta pertinentibus. Quod etsi daremus (nec absolum est dari) hinc tamen etiam vasculi nostri argui posset antiquitas.

CAPVT III.

In phiala nostrâ puluis ossium S. Agathæ Catanensis illius, & frustra ampulla vitrea, incrustata eiusdem sanguine. Hunc quam copiose ipsa fuderit. Fusum, de more collectum à Christianis. Horum in S. Agatham certantem fauor, & funebria post mortem obsequia.

DVVM in phialæ consideratione detinemur. Tandem, quid insit, explicandum. Insunt ergo reliquiæ S. Agathæ Virginis; idque omni dubitationi eximit titulus phialæ, qui talis est: *S. Agathæ Virginis*. Est autem Agatha illa Catanensis, toto orbe celeberrima. Nam quis est, qui simulatque hunc titulum legerit, non continuo voluat animo eam S. Agatham,

cuius vbiq̄ue fama percrebuit, quæ est Catanensis? Et vero fasti omnes sanctorum, omnes ephemerides sacræ, martyrologia & kalendaria omnia, aut quomodocunq̄ue ea appellare fas est, vnicam S. Agatham Catanensem, nec vllam aliam, edunt; vt iam nihil causæ sit, quin eius sint istæ reliquæ nostræ.

Doctissimus tamen Ioannes Bollandus noster, qui eum eruditissimo Sodalibus suo Godefrido Henschenio, res gestas sanctorum toto orbe incredibili diligentia post Heribertum Rosweidum multis iam annis serutatur, consultus à me, tres præterea Agathas, à Catanensi diuersas, attulit; vnam, vt opinatur, in Carinthia, nec virginem, nec martyrem: alteram in Angliâ degentem, virginem quidem, sed non martyrem: tertiam denique ex sodalibus S. Vrsulæ, virginem & martyrem. Verum has omnes Agathas nihil omnino ad titulum nostrum aut pertinere, aut pertinere posse, sic demonstro. Primùm enim Carinthiam illam, nec virginem, nec martyrem, respuit omnino idem noster titulus, qui vocabulum *virginis* inscriptum habet. Eandem etiam Carinthiam, & simul Anglam alteram, quoniam martyres non sunt, reijcit sanguis accretus fragmentis vitreis in lenticulâ nostrâ comprehensus, de quâ re mox; siquidem sanguis iste ostendit, S. Agatham, quam præfert lenticulæ titulus, profudisse illum ipsum sanguinem in martyrio, quod Carinthia & Angla neutiquam fecere. Reliqua est tertia S. Agatha, quam libellus nescio quis vaticiniorum, choro virginum D. Vrsulæ inseruit. Verum, qui libellum istum, quem nonnulli B. Hermanno Steinfeldensi attribuunt, perlegerit, facile animaduertet, esse eius auctoritatem, vt mollissimè loquar, valde dubiam. Certè, qui illum ipsum libellum in præclaros suos de D. Vrsulâ commentarios retulit Hermannus Crombachius, noluit historiam D. Vrsulæ his vaticinijs, tanquam fundamento, niti, sed velut quibusdam *emblematis*, vt verbum eius vsurpem, *vermiculari*. Nec dubium est, quin vaticiniorum S. Elizabethæ Schonauziensis longè maior sit, quam libelli illius, fides. Et tamen grauissimum verissimumque est iudicium Christophori Broweri, V. annalium Treuirensium, Elizabetham de rebus D. Vrsulæ, quædam quidem diuino afflatu, nonnulla vero suo opte impulsu scripsisse. Si itaque tantæ virginis non est vbiq̄ue de Coloniensibus martyribus S. Vrsulæ Sodalibus certa fides, quid vaticinijs illis facias? Agathâ ergo, quam libellus iste prædicat, non admisâ, superioribus duabus reiectis, in vnicâ Catanensi disputatio conquiescit, cui sacra ipsa phiala nostræ asserenda sunt.

Atque hæc omnia tametsi ita argumentari non potuissemus, titulus tamen phialæ nostræ ipse per se satis sese explicaret, vt supra dici cceptum. Quot enim,

nim,

nim, quam innumerabiles SS. virginum reliquæ vbique gentium coluntur sub his similibusque titulis: *De S. Barbarâ De S. Catharinâ De S. Luciâ* & sexcenta huiusmodi, quæ ἀντρομαστωρ de S. Barbarâ Nicomediensi, S. Catharinâ Alexandrinâ, S. Luciâ Siracusanâ vulgo ab omnibus accipi, æque indubitatum est, quam certum esse volumus, in litanijs obsecrationibusque publicis, dum virginum illarum solaj nomina appellamus, patrias quoque earum aut loca supplicij perinde intelligi oportere. Hæc si recte ita fiunt, quid est, cur titulo phialæ nostræ, cuius ab antiquo publicus fuit cultus, hæc eadem denegetur auctoritas, vt ei inscripta S. Agatha non alia sit, quam κατ' ἐξοχήν illa Catanensis? Quod multo maximè valet, si tempora tituli reputauerimus. Scriptus enim est, vt infra exponam, à multis retro seculis; tunc nimirum, cum alia S. Agatha nulla in mortalium notitiam venisset, quam Catanensis: cum nondum inenarrabilis illa Bollandi & Henschenij diligentia omnes bibliothecarum angulos & sacrorum scriniorum latebras toto orbe terrarum excussisset, vnde obscuræ illæ Agathæ in lucem nunc demum venerunt. Quæ causa est, cur Bollandus ipse, pro iudicio suo singulari, reliquias phialæ nostræ fatetur esse S. Agathæ Catanensis, datis ad me eâ de re litteris; quibus & nuntiat, se harum mentionem in appendice tomi I. Februarij ad Nonas facturum. Nunc phialæ lipsana explicemus. Sunt autem ea lipsana, puluis albus ex rubicundo non nihil lucidi habens palloris: item vitrea frustula octodecim, quorum dena depingi curauimus. Vitri fragmina pleraque tenui crustulâ in concauo latere vestiuntur, eâque subrufâ, sed quâ per vitrum in conuexo latere crustula tralucet, non nihil flauescente. Erant eæ crustulæ, cum primum lenticulam aperui & inspexi, crassiores: sed allisu (quæ mea est irreparabilis culpa) detritæ aliquantum sunt, quò factum est, vt puluis, sicut dixi, nunc tantillum rubescat, cum antea esset purissimi candoris.

Hunc autem puluerem esse ex ossibus S. Agathæ, credere oportet. Nam cū dubius hærerem, an terram seu arenam, an aliud quid esse dicerem, feci experimentum, & in vitro æque mundo, ac leui & terfo, puluisculi pauillum ferro obtuso & polito triui, nec stridorem vel minimum, admotâ licet attentissime auriculâ, edebat, vt terra vel arena solet, sed mollissime cedebat, & planè friabatur, quod ossibus cariosis & putribus contingit. Deinde, quamuis tenuem flatum aut halitum adhiberem, mouebatur tamen magnoperè facer ille puluis, certò argumento, ossæ potius leuitatis, quam terreæ grauitatis. Denique sanctus ille puluis, aère, vt credibile est, humido circumambiente lenticulam, duas aut tres quondam effecerat massulas, quod in osseo puluere, quam

in arenâ aut terrâ, fieri longe promptius est. Potuisset quidem ex adusti pulueris nidore certum ferri iudicium, si ex sacris illis reliquijs vel minimum quid igne absumi fuisset religio. Superiora porro experimenta non obstare videntur, quo minus idem ille puluis sit sanctæ virginis caro in cinerem redacta; nisi eiusdem pulueris candor ossa potius, quam carnem referre videretur.

Iam crustulæ subrufæ, hæud dubiè sunt sanguis fortissimæ virginis concretus, quem olim Christiani collegerant, & per religionem in phialâ vitreâ seruauerant, cuius phialæ partes sunt fragmenta illa octodecim. Constat autem S. Agatham sanguinem hæud semel in glorioso suo certamine fudisse, primû in equuleo, deinde in mammillæ sectione, tandem in testulis substratis; idque acta eius testantur, tum ea, quæ Metaphrastes edidit, tum antiquiora illa, quorum verba in libros nostrorum rituum translata legimus, exstantque in veteri codice cœnobij D. Maximini apud Treuiros, quæ D. Agatham cum Apostolo medicinam cælestem offerente ita locutam tradunt: *Ego verò licet puella sim, ita totum corpus meum laceratum est, vt vulnera ipsa non sinant aliquid stimulari in mente meâ.* Hæc porrò dixit egregia martyr priusquam in testis volutaretur, vt certum sit, eam tunc, cum in equuleo torta est, *vulneribus* illis affectam, ijsque tam multis, *vt totum corpus lacerum* ijs esset; præterquam quod vbera ei tum quoque defecta. Vnde vero tot corpori virgineo inflicta sint vulnera, planum est, primo ex consuetudine equulei, in quem extensi martyres, vngulis plerumque aut laminis candentibus excruciantur, vt Gallonius in libro de SS. Martyrum cruciatibus, capite III. docet. Fazellus adhæc, grauis scriptor rerum Sicularum, I. decadis libro III. capite I. Diuam Agatham tradit ante mammillarum supplicium passam esse fidiculas, quas Baronius NN. ad martyrologium Romanum vngulas fuisse demonstrat. Laminis quoque ardentibus tortam, scriptum in breuiarijs nostris. Acta denique D. Agathæ à Metaphraste edita, verberatam in equuleo tradunt. Vnde habes multiplicem tot vulnerum causam, atque etiam intelligis sanguinem à S. virgine largiter & abunde profusum. At nunc eundem à Christianis collectum, age, ostendamus.

Atque id quidem generatim demonstrat mos Christianorum veterum, quo martyrum sanguinem diligentissime colligebant. Insignis est eâ de re locus Pontij diaconi in actis D. Cypriani Carthaginensis episcopi & martyris magistri eius, qui septennio post S. Agatham Catanæ in Siciliâ triumphantem, in Africâ Carthagine propter Christianam religionem comprehensus, ductusque ad prætorium, cum *post iter longum nimio sudore madidatus sederet*

(sed

(*sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut & sub ictu passionis episcopatus honore frueretur*) quidam ex tesserarijs, quondam Christianus, res suas obtulit, quasi vellet ille vestimentis suis humidis sicciora mutari, qui videlicet nihil aliud in rebus oblati ambiebat, quam ut proficiscentis ad Deum martyris sudores iam sanguineos possideret. Acta deinde vetera, quæ Cæsar Baronius à notarijs condita censet, ita de S. Cypriano iam plectendo: *Linteamina verò & manualia à fratribus ante eum mittebantur. Quod alia acta explicatius: Fratres flentes linteamina & manualia ante eum ponebant, ne sanctus cruor defluens absorberetur à terrâ. Tanti enim, subdit Baronius, faciebant fideles sacras reliquias martyrum, ut sudoris, si possent, guttas haurirent, & stillas sanguinis, etiam persecutore vidente & inidente, atque exerto gladio minitante, quâlibet arte susciperent atque reconderent.* Huic porrò diligentia in feruando martyrum sanguine, debet ecclesia magnos hodie thesauros, de quibus Aringhus tomo & libro I. Romæ subterraneæ, capite XVI. *Qui sanè pretiosissimi sanguinis liquor è venis quondam scaturiens, immortalis æternoque Deo in suauitatis odorem ob fidei confessionem oblati, apud celeberrimas Vrbes & orbis ecclesias ad hanc usque diem summâ veneratione asseruatus, colitur.*

Sed ad S. Agathæ cruorem stylum referamus & quo pacto collectum esse à Christianis omnino censendum sit, videamus. Quia in re illud facile est, non fuisse opus arte aut industria ad eum suscipiendum, cum prona omnia essent volentibus id præstare obsequij, quod ex actis præclarè intelligitur. Scriptum enim ibi, cum sanctâ martyre in testis & carbonibus ardentibus crudelissimè volutatâ, terræ motus Catanam vniuersam concuteret, factam à populo concursationem ad secretarium Quintiani consularis Siciliæ, & cum tumultu clamantibus: *quid sanctam Dei famulam nimis cruciatibus fatigaret?* Quintianum autem, æquali penè metu inter terræ & ciuium motum hæsisse ancipitem, donec iussâ in carcerem reduci Agathâ, ipse per posterulam secretarij elapsus, *in ianuis populum dereliquit, impetum nempe in secretarium pro suâ Agathâ facientem.* Ex quo consequitur, magnum fuisse in S. Agatham populi fauorem. Qui fauor deinde continuatus est in virginis funere. Postquam enim famâ vulgavit, mortuam in carcere virginem, *populi venerunt cum festinatione, & tulerrunt corpus illius, & posuerunt illud in monumento nouo; antea tamen aromatibus conditum.* Ecce, quam omnia procliuia ad collectionem sanguinis nostræ martyris? Neq; enim in multitudine ciuitatis tam sollicitæ pro martyre, *Sanctâ Dei famulâ, deesse potuerunt, qui vel in loco perpeffi supplicij, vel certè tum demum, cum sepeliendum sacrum cadauer aromatibus condiretur, sanguinem*

lintheaminibus, aut spongijs congregarent; quod reipsâ factum esse, & mos veterum Christianorum, de quo supra differui, probat, & hic reliquus noster cruor testatur, qui modo fragmentis vitreis ampullæ concretus adhæret.

Fragmenta porrò illa octodecim diligenter sane & cum magnâ accuratatione à me inspecta sunt. Et fuisse vasis rotundi, aut rotundo proximi, ac minime rectis lateribus, aut plani, indicio est singulorum fragmentorum circularis cavitatis. Fuisse autem vasis sat magni, arguit cavitatis apertior sinus; vnde consequitur, fragmenta plurima desiderari; quæ si adessent, statui vtique certiora de ampullæ totius magnitudine possent. Nunc, si conijcere licet, pugnum virilem æquâsse videtur.

CAPVT IV.

Ampulla sanguinis martyrum per eorum sepulchra. Talis ampulla, cuius fragmenta insunt lenticula nostræ; & in eam sanguis D. Agathæ mox sub eius supplicium collectus; nisi frustra recurras ad miracula sanguinis martyrum ex concreto liquefcentis. Ampulla nostra fragilitati, consultum soliditate lenticula.

HActenus de phialâ, cuiusmodi sit, quidque contineat, differuimus. Sequitur nunc, vt ostendamus, in illam ipsam ampullam vitream, cuius fragmenta sunt in nostrâ lenticulâ, sanguinem D. Agathæ mox sub eius martyrium fuisse impositum. Cui rei auctoritatem adiungit, quod in talibus è vitro vasis per martyrum sepulchra sanguis eorum aliquando inueniri solet.

Scribit Pintus noster, libro III. de Crucifixo, titulo IV. loco XII. Turribus in Sardinia, se spectante, exhumata quamplurima SS. martyrum corpora, atque in vnus monumento repertam *bonam concreti sanguinis partem, in vitreâ seu crystallinâ ampullâ seruati*: in alio item, cum ossibus, *concreti sanguinis amphoram vitream*. Bosius in suâ Româ subterraneâ (quam Aringhus in suâ quoque complexus est) libro III. capite XXXIII. quo loco de cœmeterijs viâ Appiâ & Ardeatinâ à se repertis scribit, depingit vascula vitrea & figlina, alia acuminata & oblonga, alia longa & obtusa, omnia vno orificio, in quibus sanguis D. Gerardi, D. Amalphij, aliorumque martyrum continebatur. Exstant in cœmeterio Priscillæ per tumbas martyrum parietibus passim insertæ phialæ vitreæ, sanguine martyrum concreto plenæ. Harum aliquæ in Belgium nostrum allatæ sunt; & infusâ experimenti causâ à nostris hominibus aquâ, liquo-